

Tizedik Élőnyelvi Konferencia. Bécs, 1998. szeptember 3-5.

Tizedik Élőnyelvi Konferenciát 1998. szeptember 3-5. között Bécsben rendezték meg a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete és a bécsi Bornemisza Péter Társaság szervezésében. A konferencia címe és témája - *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében* - tükrözte azokat a feladatokat, amelyeket az élőnyelv-kutatók tűztek maguk elé, s amelynek eredményeiről az évenként megrendezett konferenciákon számolnak be.

Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya 1988-ban indította útjára az élőnyelvi konferenciákat. A tudományos eszmecsere időszerűségét az indokolta, hogy Magyarországon is jelentős mértékben megnőtt az érdeklődés a beszélt nyelv iránt. A konferenciának több célja volt: bemutatni a Nyelvtudományi Intézet élőnyelvi kutatásainak addigi eredményeit, fórumot teremteni egymás munkájának megismerésére, a magyar beszélt nyelvi kutatások módszertani kérdéseinek tisztázására, a tapasztalatok gyűjtésére és kicserélésére, együttműködési lehetőséget teremteni a határokon túli kutatók számára. Az első tanácskozások még csak az újvidéki Magyar Nyelv-, Irodalom- és Hungarológiai Kutatások Intézetével való együttműködést mutathatták, a politikai körülmények változása folytán azonban lehetővé vált, hogy 1990-ben Budapesten már minden környező ország kisebbségi magyar nyelvhasználatáról tanácskozhasanak. A hazai kutatók mellett jelen lehettek pozsonyi, ungvári, kolozsvári, újvidéki és maribori nyelvészek is. Ettől kezdve vált igazán reálissá az a törekvés, hogy évente, változó partnerek szervezői közreműködésével, különböző helyszíneken találkozzanak az élőnyelv kutatói. Így Budapest és Újvidék után Kolozsvár, Nyitra, Nagymegyér, Ungvár és Szeged adott otthont a tudományos találkozónak.

Az elmúlt tíz év alatt-amellett, hogy a legtöbb eszmecsere meg határozott, központi témája volt - a mind szélesebbé váló kutatási területekkel együtt egyre többértűvé váltak az előadások is. Csak a legfontosabbakat említve: a magyar nyelv különböző változataiban lezajló folyamatok, ezek jellegzetességei, a változások vizsgálatának elméleti és módszertani kérdései, a nyelvi rendszeren belüli viszonyok átrendeződése, egy másik nyelv vagy nyelvváltozat hatása, a nyelvi rendszeren belüli és azon kívüli tényezők egymásra hatása, vagy még konkrétan: a kisebbség nyelvhasználat, a kétnyelvűség, a beszélőközösségek kötődésének, értékrendjének változásai, a nyelvpolitika, a nyelvi norma kérdései stb.

A tizedik konferencia jubileumihoz méltó kereteit Szépfalusi István és Márta, valamint a Bornemisza Péter Társaság vendégszerető tagjai biztosították. A találkozók mindig is jó hangulata így még meghittebbé vált, lehetőség nyílt a „hivatalos” programokon túli együttlétre, beszélgetésekre, a vendéglátók által adott kulturális programra. A bécsi Magyar Nagykövetség két alkalommal is vendégül látta a résztvevőket. A búcsúfogadás előtti estén itt került sor az eszmecsere egyik leglényegesebb eseményére: *A magyar nyelv a Kárpát-medencében a 20. század végén* című, a kárpát-medencei magyarság nyelvhasználatát elemző kutatás témavezetőinek beszámolójára. Kontra Miklós *A magyar nyelv kisebbségben*, Csernicskó István *A magyar nyelv Ukrajnában*, Göncz Lajos *A magyar nyelv Kis Jugoszláviában*, Szabómihály Gizella *A magyar nyelv Szlovákiában* címmel tartotta meg beszámolóját, míg Péntek János a romániai, Vörös Ottó a szlovéniai, Szépfalusi István az ausztriai magyarság helyzetét, lehetőségeit elemezte.

E központi eseményen kívül a két nap rendezvényei a szokásoknak megfelelően plenáris ülésekre és szekcióülésekre oszlottak. Szeptember 3-án Szépfalusi István és Kontra Miklós köszöntő szavai után Rédei Károlynak, a Bécsi Egyetem Finnugor Tanszéke vezetőjének megnyitója hangzott el, majd plenáris előadások következtek. Péntek János (Kolozsvár) magyar-román példák alapján az analitikus-szintetikus kontraszt kiegyenlítődsét tárgyalta a romániai magyar nyelvhasználatban, Kassai /Ilona (Budapest) nyelvek és kultúrák

érintkezésének tükrében beszélt azokról a fonológiai folyamatokról, amelyek az ősmagyar kortól meghatározták a magyar szótag szerkezetét. Göncz Lajos (Újvidék) egy több országban is elvégzett felmérés eredményeivel elemezte a vajdasági magyarság területi és nemzeti kötődését. Szabómihály Gizella és Vančóné Kremmer Ildikó (Szlovákia) a szlovákiai magyar nyelvváltozatok idegen nyelvi elemeiről tartott előadásában a jelentéstani szempontok mellett pszicho- és szociolingvisztikai kérdéseket is érintett.

A szekcióüléseken (két csoportban) 29 előadás hangzott el. Öröndetes kísérőjelensége volt a bécsi rendezvénynek, hogy az első konferenciák óta rendszeresen előadó résztvevők mellett több fiatal, nagyon tehetséges kutató eredményeit is hallhatták (Arnold Fuszenecker Helga, Czibere Mária, Bodó Csanád, Kocsis Mariann magyarországi fiatalok mellett Veress Lilla Márta [Kolozsvár], Andrić Edit [Vajdaság], Benő Attila [Marosvásárhely], Raffai Éva [Szabadka]).

Nincs lehetőség arra, hogy minden előadásról részletesen szóljunk (reméljük, az eddigi konferenciák jelentős részéhez hasonlóan hamarosan kötetben is megjelennek a tanulmányok), inkább a főbb témaköröket mutatjuk be. A konferencia központi témájának megfelelően a legtöbb kutató dolgozatának középpontjában a *kisebbségi nyelvhasználat* állt. Ennek jellemzőit nagyon sok szempontból mutatták be. Elsősorban a *lexikológiai* szintet vizsgálta: Andrić Edit, Szabómihály Gizella és Vančóné Kremmer Ildikó, Zelliger Erzsébet (Budapest), Zsemlyei János (Kolozsvár), történeti szempontokat is érvényesítve: Raffai Éva. Az interferenciakutatásokban eddig kevésbé érvényesülő *szemantikai* szempontot helyezte előtérbe Benő Attila előadása, Dornbach Mária (Szigetújfalu) munkája pedig a *pragmatika* területére is elkalauzolta a hallgatókat. A szlovákiai kisebbségi nyelvhasználatot *névtani* vonatkozásaiban elemezte Telekiné Nagy Ilona (Nyitra), Kolláth Anna (Maribor) pedig a maribori egyetemi hallgatók magyar nyelvhasználatának megdöbbentően archaikus *nyelvjárási* elemeit mutatta be.

A kisebbségi nyelvek vizsgálata szükségszerűen magával hozza a *kétnyelvűség* tanulmányozását. Elsősorban Sándor Anna (Kolon), P. Lakatos Ilona (Nyíregyháza) előadása és Jarovinskij Alekszandr (Budapest) izgalmas kísérletsorozatról való beszámolója kapcsolódik ehhez a témához. Az előbbi állapot után bekövetkező *nyelvcseré* kérdése adta Arnold Fuszenecker Helga (Nemesnádudvar), Bodó Csanád (Gödöllő), Borbély Anna (Budapest), Bura László (Szatmárnémeti), Gráfik Imre (Budapest) előadásainak témáját. *Az együttélés nem nyelvi* vonatkozásairól, de arra is kiható jelenségeiről beszélt Pozsony Ferenc (Kolozsvár) és Udvari István (Nyíregyháza).

A nyelvhasználat, a kódkészletből való válogatás minden esetben *identitásjelzés* is. Göncz Lajos és Gráf k Imre már említett előadásai mellett elsősorban Gereben Ferenc (Budapest), Károlyi Margit-Szabó Géza (Nyíregyháza), Molnár Csikós László (Ada) szólt erről a kérdéstről. *A nyelvi attitűd* különböző szempontú vizsgálata állt Czibere Mária (Budapest) középiskolások között, Kocsis Mariann (Szeged) Csongrád két városrészében, Veress Lilla Márta kolozsvári magyar fiatalok körében végzett felméréseinek és az ezekből készült előadásoknak a középpontjában.

A részkérdéseket tárgyaló munkák mellett számos elméleti, módszertani jellegű beszámoló is elhangzott, közülük Bartha Csilla (Budapest), Bodó Csanád és Vargha András (Budapest) nagy érdeklődést kiváltó előadásait említhetjük. A konferencia színességét fokozták Forgács Tamás (Szeged), Kis Tamás Zoltán (Budapest) és Róka Jolán (Budapest) előadásai. A szegedi kutató „Csehül van, tótágast áll, cigánykodik...” címmel az etnosztereotípiákkal, a magyarban nyelvi formában megjelenő nemzeti előítéletekkel foglalkozott. Kis Tamás Zoltán a hermeneutika módszereit felhasználva elemezte Závada Pál *Jadviga párnája* című nagy sikerű regényében a szlovák-magyar kétnyelvűség kérdését, Róka Jolán a politikai imázsteremtés verbális, vizuális és interkulturális jellemzőit vizsgálta.

A konferenciát záró plenáris ülés előadásai a moldvai csángók nyelvhasználatában fellelhető magyarországi hatásokról (Fodor Katalin, Budapest), a csángók „megmentésére” szánt programok politikai jellegéről, szükségszerű kudarcba fulladásáról (Sándor Klára, Szeged) szóltak Tanczos Vilmos (Kolozsvár) a moldvai csángók körében gyűjtött archaikus imák nyelvi környezetét elemezve beszélt a hagyományozás és az identitás kérdéséről. Kontra Miklós a Koszovó és a Craiova földrajzi nevekhez járuló szuperesszívuszi és inesszívuszi ragok használatát több száz adatközlő válaszaiban értékelte; elemezte a „kinn-” és „benn-helyzet”, az „ők-” és a „mi-csoport” kettősségét a magyarországi és a határon túli magyarok nyelvhasználatában a nem, az életkor és a településszerkezet metszetében.

Az élőnyelv kutatóinak következő tanácskozására, a további kutatások eredményeinek ismertetésére, a félbemaradt beszélgetések, viták folytatására várhatóan 1999 őszén kerül sor.

P. Lakatos Ilona